

Записки українського Марко Поло,

або пригоди вітчизняного Дон Жуана

(відгук на книгу Ю. Андруховича «Лексикон інтимних міст»)

Зустріч з Андруховичем та його книгами – це завжди подія. І ця подія завжди викликає бурю розмаїтих емоцій – від захоплення і нестримної експресії до абсолютного несприйняття і негативу. Але у всій цій суєтній метушні є один позитив – автор вміє збудити читацьку аудиторію, не залишаючи байдужими нікого, навіть того, хто ніколи не читав його творів.

І сьогодні ми маємо чергову можливість переконатись у строкатості читачів – «почитателів», поціновувачів і шанувальників його творчості.

Отже – «Лексикон». Книга, яка задовго до своєї появи наробила чимало галасу і спровокувала ажітаж. Це і справді книга-провокація. Провокація роздумів, дій, порухів, прихованих чи присипаних емоцій, бажань, мрій. Уже в назві книги таїться певна інтрига, що не дає спокою доти, поки не візьмеш книгу до рук, поки не перечитаєш «від» і «до». У назві присутня символіка числа 111. І автор відразу дає пояснення допитливому і вдумливому читачеві – чому саме 111, а не 11 чи 1111 (Андрухович 2011, 10).

Сам автор зазначає, що його книга – це «довільний посібник з геопоетики та космополітики», з претензією на певну енциклопедичність. Це «автобіографія, що накладається на географію». У «Передмові типу Інструкції» Ю. Андрухович чітко розставив усі акценти, випередив питання, зробив відповідні коментарі, скерував рух читача у просторі свого незвичного за жанровою і сюжетною структурою творіння. І тоді стає зрозумілим, що «Лексикон *інтимних міст*» – тому, що його, авторові міста «стали чимось більшим – вони стали Місцями, причому особистими, мов ерогенні зони, й інтимними» (Андрухович 2011, 9). Уважно прочитавши цю детальну інструкцію, можна зробити певні висновки щодо авторського задуму.

Як на мене, у книзі є «зовнішній» текст і контекст, а є підтекст, внутрішньо приховані емоції, дії, навмисне спровокована письменником інтрига, яка таки змушує окремого читача, ласого до «полунички» нервово гортати сторінку за сторінкою, в пошуках заявленого в рекламі «інтиму», а інших – просто насолоджуватись внутрішньою і зовнішньою дією, що відбувається у книзі. Адже «внутрішня дія – це теж подія», писала О. Кобилянська.

Автор однієї з рецензій на книгу на сайті «Меридіан Черновіц» Л. Скорина подивована відсутністю жанрових ознак даного тексту (Скорина, 2012). Але ж автор сам зізнається, що це «прихований роман» (Андрухович 2011, 11), що це «роман-пазл, модель для збірки». Хоча, ці пазли чи то образки таки не зовсім рівноцінні за наповненістю текстом, інформацією і не завжди виправдовують очікувань читача.

Але треба бути уважним і вдумливим читачем, навіть співучасником цієї захопливої гри, аби не прогавити найцікавіше, завуальоване, приховане, але вкрай важливе. І бути налаштованим на одну «хвилю» із авторськими емоціями і бажаннями.

Наприклад, уважно читаючи замальовки про Львів, довідуєшся про те, що «з нього можна зробити кілька романів», а Берлін – це взагалі «нотатник». Що Румунія – це «сусідня країна зі своєю, схожою на вино музикою». І спеціально для шукачів пікантних подробиць – «найоткровенніші еротичні бажання» виникали у автора у австрійському Лінці, а його «найбільшою еротичною зоною» є таки Париж!

Я б означила цей текст як Щоденникові записи – від юнацьких романтично-замріяних пошуків себе у світі - до усвідомленого аналізу світу в собі і світу навколо себе. Очевидна

не хаотична «забудова», а виважена з часом збагачена власним, особистим досвідом спроба реконструкції зруйнованих колись мрій, ідеалів, устремлінь. До речі, часові координати у книзі - від 1966 до 2006 – 40 років спостережень, 40 років вражень, зустрічей... Як «Щоденник» В. Винниченка (за 40 років). Структура тексту – мандрівка в часі і просторі власного життя – від юначих літ до нещодавнього часу.

Також «Лексикон» - це «мандрівні записки», «записки подорожнього», «подорожня література», «історіографічний журнал», «філософська географія». Де автор виступає новоявленим мандрівником, щось на зразок Марко Поло, лорда Байрона чи Карла Ліннея, які свого часу залишали як результат своїх подорожей нотатки. Ю. Андрухович приміряє роль вченого-гуманіста, мандрівника-пілігрима, прочанина, аристократа-романтика і врешті-решт – колекціонера вражень, зустрічей, неповторних миттєвостей.

А ще – текст андруховичевого «Лексикону» - це суміш, еkleктика художньої прози із публіцистикою, есеїстикою, подорожніми етюдами. Тут присутні політичні огляди, щось на кшталт політінформаційного лікбезу, і природничо-географічні замальовки, ніби уривки з передач каналу «Дискавері» або «Мега». Тут присутні і урбаністичні пейзажі (міська кав'ярня, вулиці, площі), і замальовки природи (озеро, ріка, гори), і імпресіоністичні візії, і психологічні етюди (спостереження за людськими звичками, аналіз людських слабкостей).

І все-таки «Лексикон» - це довідник. Довідник вражень. Довідник онтологічний, туристичний, психологічний. Це своєрідні «мандри» у просторі і часі, мандри чоловіка, який відчуває силу і потребу пізнавати, підкорювати, завойовувати світ, світ близький і далекий, чужий і знайомий, довершений (ніби-то) і недосконалий (це факт!), світ строкатий, різноплщинний, несподіваний і очікуваний, пісний і колоритний, живий, насичений подіями і людьми, різнобарвний, бажаний, розбещено-цнотливий, збуджено-суєтний, вразливий, цинічний, байдужий... Автор прагне відшукати «втрачений рай», відкрити двері у інший світ. Бо він «володар ключів» від далеких міст, країн, а отже і світу. І ми, читачі, занурюючись у глибини його, автора, думок і вражень, стаємо хоч на трохи «людьми світу».

А ще «Лексикон» – це прагнення позбутися своїх дитячих комплексів, фобій, здійснити дитячу мрію (хіба в цьому є щось осудне?) – підкорити світ. Від спогадів про дитинство, подорожі з батьком в улюблену Чехію, Прагу – перше закордоння (як Задзеркалля!), до часів армійської та студентської юності, від несміливих бажань до зреалізованих бажань.

Автор «Лексикону» і справді є пілігримом, «прочанином», а «прочанин» «вказує на початки того мандрівного життя, що й досі не хоче мене нікуди відпускати (Андрухович 2011, 296), зізнається сам автор. «Одного разу покохавшись із відстанню, я схотів і далі чинити з нею ці неподобства» (Андрухович 2011, 297), «Якщо ти любиш мандрувати, то мусиш кохатися у відстанях» (Андрухович 2011, 296). І сам дає собі характеристику: «бувавший в бувальцях світовий мандрівник-пройдисвіт» (Андрухович 2011, 314). «Пройдисвіт» дуже перегукується з «пройди-світ».... Він навмисне шукає подразників – зовнішніх і внутрішніх, таких як «залишки мурів, порослі різнотрав'ям, лопухами і ліліями заглибини ровів, zdeформовані силуети веж, завалені купами сміття галереї і брами – все це було й залишається для мене вкрай важливим, навіть необхідним подразником». Андрухович грається з відстанями, мапами, країнами, звичаями... Але грається уміло, знаюче, як професіонал, оперуючи фактами, подіями, історичними і культурними чинниками, політичним минулим і сьогоденням. І тут вперше відкриває нам свою слабину, «ахіллесову п'яту» - за'мки! Він хворіє на «за'мкове таїнство і притяжіння» («Золотий потік»), зізнається, що є «полум'яним фанатом руїн».

Автор досить грамотно окреслює архітектурні стилі, культурні епохи, вільно орієнтується в літературно-мистецькому просторі різних країн і континентів, в географічних та фізичних мапах. Де ж поділась ота «дезорієнтація» на місцевості?

Від андруховичевої «Дезорієнтації на місцевості» до «Лексикону інтимних міст» - роки, романи, досвід.

Автор намагається відшукати об'єднаний елемент отого великого ланцюга, що зветься Світом. Невтомний шукач, не боячись пригод і авантур, сміливо вирушає в одноденні тури, тижневі мандри, тривалі подорожі, нанизуючи один на один почуття, емоції, події, факти, знання, асоціації, думки, спогади, враження, захоплення й розчарування.

Самотність подорожнього час від часу прикрашають випадкові знайомі або ж давні приятелі, які сприяють глибшому зануренню героя в атмосферу звичного їм життя. Кожен з них, хоч і змальований майже штрихом, натяком, олівцем, все ж таки відіграє певну роль в житті мандрівника. Ці імена вміло закодовані автором під літерами, але з часом можуть вигулькнути у якійсь «Галерею інтимних імен». Адже без них не пізнати Андруховичу того різнобарвного, картатого світу. Особливо – без осіб жіночої статі. І це абсолютно нормально.

Чим же викликані такі потуги автора пізнати світ? Затрачено чимало коштів, часу, втрачено «н»-ну кількість нервових клітин. Але - й додано безцінного для творчої людини, письменника власного досвіду.

Чому автор в одному випадку задовольняється містом-місцем, побувавши там лише раз, в іншому – повертається туди знову і знову? Є, очевидно, притягуюча сила, фактор, особа (ім'я). Мандрівник з досвідом, чи заражений вірусом подорожей, експериментів, зрозуміє Ю. Андруховича. Є щось магнетичне і у Кельнського собору, і у Мюнхенської Марієнплатц, і у Віденського Хофбургу, і у швейцарських Альпах чи пошуках містичної Блюменштрассе у Берні. А головне – пізнання не просто світу в неохопному просторі, а пізнання людини з її внутрішнім простором і вмінням пристосовуватись. Дослідження людини у світових просторах – ось одна з ідей автора.

Ю. Андрухович помічає деталі, які зазвичай не помічає звичайний обиватель. У Лексиконі багато інформативного матеріалу, який є тлом для експериментів, дослідів, відкриттів, спроб як у жанровому, так і в сюжетотворчому аспектах. Повз авторський пильний скептично-іронічний погляд не промайне жодна, на перший погляд, дрібниця - ні побутова, ні онтологічна, ні гастрономічна, ні естетична. Він чітко помічає відмінності між героями своїх оповідок, адже вони усі різні - расово, культурно, історично, світоглядно.

Обиватель може крикнути ображено: «А де ж ота, обіцяна полуничка?». І хоча В. Панченко зауважує, що її, цієї «полунички» в книзі Андруховича достатньо, і що, мовляв, досить автору отих «молодечих бешкетів», варто зважати на вік і тд. Але інтим у цій книзі – абсолютне переносне значення, потаємний зміст на кшталт: «я мав особисті стосунки з таким-то містом, місцем...». І зовсім не зухвале вихваляння своїми «донжуанівськими» походеньками, а оповідь про те, що найдорожче, найособистісніше, найзапам'ятовуваніше для автора, це певний ряд асоціацій, які, як палімпсести, накладаються один на один з кожною новою зустрічю, новими враженнями, новими відвідинами.

Людмила Скорина («Буквоїд»), прочитавши книгу, дала їй означення певної гри (Скорина 2012). Погоджуюсь. Але гра ця – не примітивна, не «діточа», не імітація життя і стосунків, а гра не проста, гра для «посвячених» у певні таїнства, символи, натяки, алюзії, паралелі. Причому учасником гри може стати кожен, але не кожен буде мати терпіння і везіння дійти до фінішу і отримати приз. Дехто з учасників цього географічно-інтимного марафону зійде з дистанції на перших метрах (чи то пак - сторінках тексту), дехто не зможе здолати своєрідних перепон-ребусів, дехто заблукає безлюдними вуличками незнайомих міст, хтось втратить інтерес у відсутності відвертих інтимних сцен, когось втомить дорога, балачки випадкового попутнього.

Думаю, автор має право на таку форму інтимного сприйняття дійсності, на такі інтимні стосунки зі світом. Адже він придумав цю гру і правила до неї. І справа кожного – сприймати це чи ні, і як оцінити.

Автор смакує цей світ просторово, часово, історично, гастрономічно, культурно, вбираючи розмаїті аромати, звикаючи до нових звуків, нового оточення.

Класифікація міст (місць) в «Лексиконі» теж дуже цікава (Андрухович 2011, 13). Це справді гра. Я б лише додала «в яких мені комфортно...», «в яких хотіла б жити...», «міста, з яких не хочеться повертатись...», «міста, до яких хочеться повертатись знову і знову...», «міста, які стали частиною біографії (чи авто-біо-мапи?)...». Продовжуючи запропоновану автором гру, роблю хід у відповідь, або пропоную свою класифікацію міст: за порами року, за настроєм, за новими і незабутніми зустрічами, за частотою відвідувань.

Задаємося ще одним питанням: чому автор так неоднорідно змальовує свої інтимні міста? Деякі пазлики дуже куці, оповідка скупа – Пассау – 12 речень! Остріг – ½ сторінки, Єрусалим – так і залишилось «невиписаним» містом, омріяним і недосяжним. Або – взагалі несподівано: Цурюпінськ (ніколи!) – тут автор не був ніколи і саме про це його оповідь.

Можна було б закинути авторові, що, мовляв, про Луцьк не згадано, чому і так далі... Хоча ні, згадується Луцьк у «романі» про Львів на 272 стор. «Лексикону...» в контексті міст західної України...одним словом...Але є надія, що про наше місто (і про десятки інших) Ю. Андрухович напише у новому, доповненому варіанті своєї книги.

Отже, «Лексикон» - не проста книга. Не для пересічного обивателя. Вражень і відгуків буде «огром», і усі – полярно протилежні. Але читати її треба. Навіть для того, щоби відкрити **свій** світ, відшукати **себе** у цьому суперечливому світі, віднайти **свої** міста і місця, з якими пов'язано так багато!

Наступного разу, сидячи за столиком вуличної кав'ярні десь у Монтре або Зальцбурзі, я помічу за сусіднім столиком знайомий профіль. І це буде він, Юрко Андрухович. І він обов'язково пригостить мене горнятком запашної кави. Сподіваюсь не порушити його інтим з черговим містом!

Література:

1. Андрухович Ю. Лексикон інтимних міст. - Чернівці: Meridian Czernowitz, 2011. – 480 с. / Україна.
2. На думку професора Володимира Панченка, Андрухович пише все гірше: <http://vsiknygy.net.ua/news/16580/> Україна.
3. Скорина Л. Письменник, який грається: <http://www.meridiancz.com/lim/pysmennyyk-yakyj-hrajetsya/> Україна.